

Sosiaalinen ydin – kaupungin alkupiste

Fyysinen ympäristö ulottaa vaikutuksensa ihmisen elämän kaikille alueille. Fyysisellä rakentamisella pitäisi parantaa sosiaalisen elämän mahdollisuuksia. Sosiaalisen elämän ydin on siinä, että siinä ihminen ja yhteisö uudistuvat, se antaa elämälle sisältöä; siinä ratkotaan ongelmia.

Tässä esityksessä perustellaan kävelykadun tarpeellisuutta edellä mainitusta näkökulmasta. Samasta asiasta on kysymys, kun rakennetaan kirjastoja, monitoimitaloja tai kehitetään kirkonkylän raittia tai vaikkapa kohennetaan yksittäisen asunnon asunto-oloja.

Tämä artikkeli perustuu allekirjoittaneen seminaarityöhön Joensuun yliopistossa 9.2.1989, jossa ohjaajana oli yhteiskuntapolitiikan vs. lehtori Markku Turkulainen. Työ liittyy myös Oulun ja Joensuun kävelykatukysymyksiin.

Mistä voimaa elämään?

Ihmisen elämälle antaa sisältöä se, että hän voi ihmisenä kehittyä ja uudistua ja löytää uutta itsestään ja elämästä. Ihminen elää, kun hän on ihmisten kanssa tekemisissä tai kun hän yksin ollessaan luo jotakin. Ihmisenhenkinen kasvu tarvitsee sekä yksinäisyyttä että sosiaalisuutta, kumpaakin vuorotellen. Ihmisen kokemat ristiriidat panevat ajatukset liikkeelle ja ajatuksissa syntyy uutta. Ristiriitoja saatetaan kokea toisten kanssa ollessa. Uusi luodaan usein yksinäisyydessä ja sitä sovelletaan käytäntöön yhteisöllisyydessä. Luotu 'tuote' palvelee itseä ja muita. Tällöin ihminen tuntee itsensä tarpeelliseksi ja hyväksytyksi, hän tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön. Tämä auttaa ihmistä säilyttämään mielenterveyttään.

Yhteiskunnallinen luovuus on mahdollista vain tällaisen yksilötason luovuuden kautta, ja yksilöiden luovuuden käyttöönoton avain on yhteistoiminta: toiminta yhteisössä. Luovan prosessin dynamiikka on sosiaalisten suhteiden dynamiikkaa. Juuri 'ihmisten puheet' -sosiaaliset paineet aikaansaavat kiertoteitä ajatteluun (Yrjö-Paavo Häyrynen 1984).

Kaupunki on useille meille se kehys, jonka sisällä toimimme ja joka estää tai auttaa meitä 'elämään'. Lewis Mumford on kirjoittanut vuonna 1949 ajatuksen: "Humaanissa kaupungissa sen sosiaalisen ytimen, virikkeisen julkisen ympäristön kehittäminen on kaiken alkupiste."

Metsästä kaupunkiin

Uskon, että kehitys vie meitä jatkuvasti lähemmäs toisiamme eli kaikella tasolla tapahtuu keskittymistä. Tämä ilmiö seuraa ymmärrykseni mukaan siitä periaatteesta, että ihminen on luova olento. Kun hän pyrkii kehittämään elinolosuhteitaan ja itseään, seurauksena on hakeutuminen toisen lähelle.

Me suomalaiset olemme tulleet kaupunkiin lähinnä sodan jälkeen. Kehityksemme maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi on tapahtunut noin 30 vuodessa. Englannissa vastaavan kehityskulun on arvioitu kestäneen 200 vuotta ja Ruotsissakin 80 vuotta. Ihmisen arvomaailma muuttuu hitaasti. Me asumme kaupungeissa ja haikailemme maaseutua kaupunkiin. Ympäristömme edellyttäisi kuitenkin arvomaailman monipuolistamista kaupungin mahdollisuuksien arvostamiseen. Monet meidän ongelmat johtunevat siitä, ettemme ole jaksaneet uuteen elämään riittävän nopeasti. Sopeutuminenkin on luova prosessi, jota voidaan edistää ja josta itse asiassa elämän sisältö ymmärtääkseni tulee.

Ihmiset asuvat samaa kaupunkia hyvinkin laajalla alueella, pitkälti auton avittamana. Kaupungeissa on eriasteisia keskuksia, joihin ihmisten täytyy tulla tyydyttämään tarpeitaan: tekemään ostoksia, tekemään töitä. Mutta itse asiassa kaikki tarpeemme, joissa tarvitsemme toisen apua, edellyttää keskittymistä ja siitä seuraavaa ihmisten pyrkimystä keskusalueelle.

USA:ssa on hyväksytty auto elinehdoksi. Ostoksilla käydään moottoriteiden risteyksien automarketeissa. Ne jäävät yksipuolisemmiksi kuin esim. elävät kaupunkikeskustat. Etelä- ja Keski-Euroopan vanhat autottomat kaupungin keskustat ovat 'maailman elävämpiä paikkoja'. Nämä keskustat on rakennettu aikana, jolloin ei osattu kuvitellakaan auton vaatimaa auton vaatimaa tilan tarvetta. Näillä alueilla ei ole melua eikä pakokaasuja.

Ihmisellä pitää olla paikkoja, joissa hän voi tavata ihmisiä silloin kun hän haluaa. Tämän päivän ongelma on liiallinen yksinäisyys. Ihmiset kokevat olonsa turvattomaksi ja tarpeettomaksi, kun ympärillä ei ole ihmisiä, jotka välittäisivät. Kävelyalueella voisi tavata vanhoja tuttuja odottamatta, mikä olisi omiaan luomaan luovan hetken elämässä.

Miten ihminen voisi tuntea koko kaupungin tutuksi ja turvalliseksi.? Eikä silloin, jos hän tuntee sen ihmiset, on nähty heitä ja saanut seurata heidän elämäänsä? Eikö tällöin myös kaupungin identiteetti muodostu hänen mielessään, kaupungin ihmisten kautta. Myös kaupungissa vierailija voi muodostaa kuvan kaupunkilaisista yhdessä paikassa, kävelykeskustassa.

Tässä kaupungin yhdessä keskipisteessä ihmisillä on mahdollisuus viestittää toisille eri tavoin. Uudet 'maailmankuvat' saattavat ihmisen ristiriitaiseen tilanteeseen. Toinen on esittänyt erilaisen ajatuksen kuin minä. Hyväksynkö sen vai säilytänkö oman vai luonko näiden synteisiin. Uuden ajatuksen luominen on luovuutta ja siksi elämää. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus on tärkeää aluekehitykselle, sillä siitä seuraa luovuus. Luovuus on puolestaan aluekehityksen voima. Tämä yksi paikka toimii siis innovaatiokeskuksena.

"Tulevaisuuden yhteiskunnan kulmakiviä ovat viestintä, tieto, luovuus ja kulttuuri. Luovuuden kehittäminen on suurkaupungin mahdollisuus eloonjäämiseen. Ne suurkaupunkialueet, jotka eivät ymmärrä tätä, joutuvat aivan samanlaisten ongelman eteen kuin Liverpool: massatyöttömyyttä, nuorisomellakoita, huumeongelmia ja vaikeuksia. " (Oke E. Andersson). Sanalla sanoen on kysymys keskustelun mahdollisuuksien luomisesta. Platon määritteli aikoinaan kaupungin kommunikaatioyhteiseksi. Eli loppujen lopuksi joku on muuttumatonta: ihmisen ja kaupungin syvin olemus.

Hyvin toteutettu kirjasto voi olla merkittävä kaupunkilaisten kohtaamispaikka ja uuden esittämisen ja luovuuden paikka, muttei 'rantojen mies' tule kuitenkaan sinne. Kävelykadulle hän tulee, varsinkin, jos lähellä on puisto. Kävelykatu antaa mahdollisuuksia. Kaikkia sen käyttömuotoja on vaikea ennakoida, koska se elää ja luo koko ajan uutta toiminnan muotoa.

Loppujen lopuksi kävelykadulle kehittyy sellaista vetovoimaa, että ihminen voi mennä sinne aikaansa kuluttamaan ilman tarkasti määriteltyä syytä: se tyydyttää ihmisenä olemisen henkisiä tarpeita ja siksi sinne halutaan.

Oivallus

Kauppiaat ovat olleet vahvasti siinä uskossa, että ellei asiakas pääse autollaan liikkeen oven eteen ei hän tule sinne ollenkaan. Kun joku liikemies oivaltaa että 'eihän yhden oven eteen mahdu kuin yksi auto', niin alkaa uusi kaupunkikulttuurin vaihe. Juuri liikemiehet keskusta-alueella aluksi vastustivat kävelykatuhanketta eniten, ei niinkään kadunmies. Kun Oulun kävelykatu oli toiminut ensimmäisen kesänsä pari kolme kuukautta, totesi kaupungin liikenneinsinööri: "Oulun kävelykadun liikemiehet hykertelevät käsiään; liikevaihdot kasvoivat 20-40 prosenttia." Oulussa oli tapahtunut keskustan yrittäjien asenne muutos kävelykatu asiaan nähden.

Keskustan kehittämiseksi rakennetaan parkkitalot keskustan tuntumaan, niiden pääväylien päätteeksi, jotka tulevat keskustaan. Järjestetään pysäköintitalot toimiviksi ja ympäristöön sopiviksi ja niihin selkeät opasteet. "Pakettiin" kuuluu myös kaupungin elävän keskipisteen luominen. Rauhoitetaan osa ydinkeskustasta autoliikenteeltä kävelykeskustaksi. Samalla annetaan mahdollisuus inhimillisen elämän syvimpien tarkoituksien toteutumiseksi. Ihmiset alkavat arvostaa elämässään muutakin kuin autoa. Tällä on kauaskantoiset seuraukset: joukkoliikenne havaitaan inhimilliseksi liikkumismuodoksi.

Kävelykadun paras paikka on kaupungin keskeisin paikka Jos se sijoitetaan syrjään, siitä voi tulla fiasko ja torso. Yrittäjät pyrkivät lisäämään kävelyalueen vetovoimaisuutta heille ominaisella luovuudella asiakkaiden houkuttelemiseksi. Toiselta puolen kaupungin on sallittava monen muotoinen toiminta alueella. Oulussa yrittäjät järjestivät valtuustoehdokkaat pitämään vaalipuheet Oulun kävelykadulla Rotuaarilla viime kunnallisvaalien aikaan. Joulukadut ja lumiveistoskilpailut ovat mm. meidän pohjoisten kaupunkien omintakeisia mahdollisuuksia talvisaikaan. Katetut kortteleiden sisäpihat seuraavat viiveellä kävelykadun rakentamista.

Kävelykatu luo arvoja. Se voisi murtaa käsitystämme siitä, että tulisimme parhaiten toimeen yksin. Kävelykatu näin nostaa myös kaupungin arvostusta ja kansalaiset alkavat kiinnittämään huomiota rakennettuun ympäristöön, eivätkö olisi vaatimassa omaa tonttia jostakin korven keskeltä, kaupungin läheisyydestä – mistä vaatimuksesta tällä hetkellä ja tulevaisuudessa seuraa suuria ongelmia.

Nyt jo Oulun kävelykatu, Rotuaari on vaikuttanut kaupunkikulttuuriin mullistavasti: Ouluun on ensimmäisenä kaupunkina Suomessa koko keskustan kattava valaistussuunnitelma. Syksyn iltojen pimetessä alkaa suunnitelman tehneen professori Antero Markelinin kädenjälki näkyä. Katujen

valaistus on muuttunut pehmeämmäksi, keltaisemmaksi. Uusi valaistus tuo keskustaan uutta yhtenäisyyttä. Jalankulkijan merkitys keskustan käyttäjänä, asiakkaana on kasvanut huomattavasti. Pelkkä autoliikenteen vaatimusten täyttäminen ei City-Oululle riitä. Hyvin valaistut korostavat keskustan merkitystä ja ulottuvuutta. (Kaleva 2.10.1988).

Kinttaat käteen, nyt tehdään kävelykatu

Eräs suomalaisten arvoista on: pitää olla tilaa, omaa rauhaa, ei saa olla naapureita lähellä. Olemme tulleet haja-asutusalueelta kaupunkiin, mutta vieläkin väljyysajattelu vaikuttaa ylikorostuneesti meidän rakentamisiimme. Ihminen kaipaa turvallisuutta myös fyysisessä ympäristössä. Hän tuntee olonsa turvallisiksi, jos hän selkeästi tuntee olevansa jossakin tilassa. Ulkonakin pitää olla seinät. Kun liikumme aidossa luonnossa, olemme yleensä jonkun sisällä, vaikkapa metsän siimeksessä. Kävelemme mieluummin pellon reunaa kuin keskellä tuulista peltoa. Se tuntuu turvallisemmalta. Onko meillä kaippu äidin lämpöiseen ja turvalliseen syliin, luonnon sisään tai äidin kohtuun? En tiedä vastausta, mutta kaipaamme joka tapauksessa turvaa.

Kaupunkia ja rakennettua ympäristöä rakennetaan ennen kaikkea rakennuksilla. Rakennukset ovat ulkona liikkujalle seiniä. Meidän pitää saada rakennuksilla aikaan sama efekti kuin mikä tulee kuusikossa liikkeessamme; rakennukset ovat 'kuusen oksia'. Suljetussa rakennusten ympäröimässä pihapiirissä me olemme ennenkin asuneet – tai metsän sisässä. Toki tarvitaan väljyyttäkin ja aukioita, mutta niitä on luotava harkiten sinne missä rakentamisen rytmi niitä kaipaa. Tällöin puistotkin pääsevät oikeuksiinsa. Tie menee välillä metsän sisällä, välillä aukealla, välillä rantaviivaa pitkin.

Elämän kaikki ilmiöt ja toiminnot pitäisi sulauttaa yhdeksi kokonaisuudeksi. ”Nykyinen maankäyttöpolitiikka johtaa elämän hajottamiseen, persoonallisuuden pirstoutumiseen, yksilönkehityksen näivettymiseen. ” (Tapio Peräinen, 1971).

Pienenä maana saatamme helposti aatteiden virtauksina mennä äärilaidasta toiseen; toisaalta elämä on aina aaltoliikettä: aina on mentävä johonkin suuntaan. Voitaneen ajatella, että funktionalismi väljyysihanteineen on aiheuttanut mullistuksen julkisessa ympäristössä. Rakennuksia pyritään sijoittamaan puistomaisemaan, mistä seuraa, että hierarkisuus yksityisen, puolijulkisen ja julkisen tilan välillä pyrkii katoamaan. Talojen välit jäävät ei kenenkään maaksi, joilta puuttuu vetovoima ja vaihtelevuus. Tämä merkitsee etenkin jalankulkijan kokemusmaaliman kaventumista. Auto alkaa hallita julkista ympäristöä. Kaupungissa on yhä vähemmän niitä paikkoja, joissa voi tarkkailla sosiaalista elämää. (Seppo Aura, 1985.).

Vanhemmissa kaupungeissamme on yhä jäljellä pieniä aukioita, keskeisiä toreja ja hyväsuhteisia katuja, joista voi saada julkisen ympäristön rungon. Siellä, missä rakennukset ovat etäällä toisistaan, joudutaan lisärakentamisella, istutuksilla, julkisilla sisätiloilla, yms. luomaan nykyistä edullisemmat 'sosiaalisen draaman lavasteet'.

Huoneen seinät ovat pääasiassa tilan rajaamiseen tarkoitettuja eikä yksittäisiä taideteoksia. Samoin pitäisi rakennusten olla kaupungissa julkisivujen julkisen tilan luojina. Tiedämme

kokemuksesta, että tilan luonne vaikuttaa mielialaamme joskus voimakkaastikin, samoin värit. Pitäisikö lämpimiä värejä suosia nykyistä enemmän julkisessa ympäristössä ja sen valaistuksessa?

Erilaiset kalusteet ovat tärkeä osa julkista ympäristöä. Niillä on tärkeä sosiaalinen tehtävänsä myös kävelykadulla. ”Jan ja Ingrid Gehl seurasivat italialaista torielämää ja panivat merkille mm. pienten puolitoistametrinen pylväiden eli pollareiden merkityksen sosiaaliselta kannalta. Vaikka nämä pollarit ensisijaisesti on tarkoitettu liikenteen ohjaamiseen, ne toimivat myös seisoskelun tukena. Pollareiden luona muodostetaan keskusteluryhmiä, seisotaan ja tarkkaillaan ympäristöä.” (Seppo Aura, 1985).

Yht.t.yo Yrjö Myllylä